

PSIHOLOGIE ȘI PSIHOPATOLOGIE SOCIALĂ

Editura SPER
Colecția „ALMA MATER”, nr. 46
București, 2019

Capitolul 1. Introducere	15
Capitolul 2. Aspecte metodologice	21
2.1. Metode de cercetare: cum practicăm psihologia socială?	21
2.2. Formarea și testarea ipotezelor	21
2.3. Metoda experimentală	23
2.4. Metoda de cercetare non-experimentală	27
2.5. Etica cercetării în psihologia socială	32
2.6. Teorii în psihologia socială	34
2.7. Contextul istoric al psihologiei sociale	41
Capitolul 3. Eul social	45
3.1. Dimensiuni ale Eului social	45
3.2. Imaginea de sine – componente	51
3.2.1. Concepția de sine	51
3.2.2. Stima de sine	57
3.2.2.1. Cum se formează stima de sine?	58
3.2.2.2. Partea întunecată a stimei de sine	59
3.2.2.3. Conexiuni între stima de sine și auto-control, precum și între stima de sine și auto-eficacitate	60
3.2.2.4. Optimismul nerealist	61
3.2.2.5. Efectul opiniei în masă și al falsei unicități	63
3.2.2.6. Eroarea stimei de sine ca proces funcțional și disfuncțional	64
3.3. Imaginea de sine și mecanismele de automenținere	65
3.4. Autoprezentarea (latura comportamentală a Eului social) – strategii și măști sociale	66
Capitolul 4. Cunoașterea socială	71
4.1. Efectul de priming sau asocierea cu stimuli cunoscuți	71
4.2. Deciziile intuitive	72
4.3. Evaluarea universului social	76
4.4. Explicarea universului social	77
4.5. Procesul atribuirii	80

4.6. Tipologia erorilor de atribuire	84
4.6.1. Tipuri principale – eroarea fundamentală de atribuire și efectul actor-observator	84
4.6.2. Alte tipuri de erori	86
4.6.2.1. Eroarea atribuirii instrumentale (self-serving bias) ...	86
4.6.2.2. Eroarea de atribuire de tip proiectiv	88
4.6.2.3. Eroarea de atribuire nejustificată a responsabilității	89
4.6.2.4. Eroarea de atribuire etnocentrică	91
4.6.3. Euristici și bias-uri în cunoașterea socială	91
4.6.3.1. Euristică reprezentativității	92
4.6.3.2. Euristică disponibilității	93
4.6.3.3. Euristică ancorelor	98
4.6.3.4. Bias-ul informației negative	99
4.6.3.5. Bias-ul retrospecției și bias-ul consecvențialist	100
4.6.3.6. Bias-ul de confirmare	101
4.6.3.7. Evaluarea prin asociere	101
4.6.3.8. Gândirea magică	102
4.6.3.9. Iluzia corelației	102
4.6.3.10. Iluzia de control	103
4.6.3.11. Influența dispoziției emoționale asupra judecăților	103
Capitolul 5. Agresivitatea	105
5.1. Aspecte generale	105
5.2. Teoriile biologice ale agresivității	106
5.2.1. Precursorii – S. Freud și K. Lorenz	106
5.2.2. Influențele de tip genetic ale agresivității	108
5.2.3. Influențele biochimice ale agresivității	110
5.3. Teoriile sociale ale agresivității	113
5.3.1. Rolul stimei de sine	113
5.3.2. Teoria frustrare-agresivitate	114
5.3.3. Teoria indice-excitație (cue-arousal theory)	114
5.3.4. Bias-ul atribuirii ostilității	115
5.3.5. Teoria învățării sociale a agresivității	117
Capitolul 6. Diversitatea culturală și comportamentul social	119
6.1. Cât de bine prezic atitudinile noastre comportamentul nostru?	119
6.2. De ce atitudinile noastre sunt afectate de comportament	123
6.3. Perspectiva evoluționistă și perspectiva culturală asupra	

explicațiilor diferitelor comportamente sociale	127
6.4. Evoluție și gen	135
6.5. Cultură și gen	137
6.6. Oamenii construiesc și sunt construiți de propria lume culturală ..	139
Capitolul 7. Grupurile sociale	141
7.1. Caracteristici principale ale grupurilor sociale	141
7.2. Funcțiile grupurilor sociale	143
7.3. Structura grupului social	149
7.3.1. Normele sociale	149
7.3.2. Rol și statut	152
7.4. Fenomene specifice grupurilor sociale	155
7.4.1. Facilitarea socială: cum suntem afectați de prezența altora?	155
7.4.2. Facilitarea versus inhibiția socială	160
7.4.3. Lenea socială	162
7.4.4. Dezindividualizarea: când își pierd oamenii sentimentul de sine în grupuri?	163
7.4.5. Polarizarea de grup: grupul ne intensifică opiniile?	166
7.4.6. Gândirea de grup: grupurile împiedică sau ajută luarea deciziilor bune?	172
7.4.7. Rolul și importanța luării deciziilor în grup	175
7.4.8. Rezolvarea problemelor în grup	181
7.4.9. Influența minorității: cum influențează indivizii grupul?	182
Capitolul 8. Problematica liderului	187
8.1. Conducerea – aspecte generale	187
8.2. Trăsături de personalitate și diferențe individuale	190
8.3. Perspective situaționale asupra conducerii	192
8.4. Teoriile contingenței	196
8.5. Leadership tranzacțional și leadership transformațional	199
8.6. Rolul carismei	204
8.7. Identitatea socială și conducerea	206
8.8. Percepția liderului de către membrii grupului – încrederea, justețea, corectitudinea, rezolvarea dilemelor sociale	209
8.9. Diferențele de gen și leadershipul	211
8.10. Conducerea intergrupală	213
Capitolul 9. Influența socială	216
9.1. Tipuri de influență socială – complianță, obediență, conformism	216

9.2. Conformismul	224
9.2.1. Influența normelor	224
9.2.2. Presiunea majorității	225
9.2.3. Cine se conformează? Caracteristici individuale și de grup	228
9.2.4. Conformismul și factorii situaționali	229
9.3. Reactanța	231
9.4. Persuasiunea	232
9.4.1. Elementele persuasiunii	232
9.4.2. Ce este pre-suasiunea?	241
9.4.3. Regulile persuasiunii	241
9.5. Manipularea	246

Capitolul 10. Excluderea socială	257
10.1. Marginalizarea socială	257
10.2. Perspectivele evoluționiste ale respingerii interpersonale	257
10.3. Strategii de acceptare	261
10.4. Motivele fundamentale ce stau la baza excluderii sociale	263
10.5. Reacțiile la respingerea reală și potențială	271
10.5.1. Monitorizarea și detectarea respingerii	271
10.5.2. Reacții emoționale	272
10.6. Patternuri comportamentale ale confruntării cu respingerea	273
10.7. Consecințele respingerii și excluderii sociale	277
10.7.1. Consecințele psihologice	277
10.7.2. Consecințele fiziologice	277
10.7.2.1. Evaluarea socială și răspunsurile cortizolului	279
10.7.2.2. Componentele contextului social-evaluativ asociat cu reactivitatea cortizolului	280
10.7.2.3. Respingerea/ excluderea interpersonală și răspunsurile cortizolului	281
10.8. Rolul ruminației ca răspuns la evaluarea și excluderea socială ...	283
10.9. Respingerea cronică interpersonală și excluderea socială	285
10.10. Durerea socială	286
10.10.1. Durerea socială și durerea fizică – similitudini	286
10.10.2. Suprapunerea cu sistemele biochimice (sistemul opioidelor)	289
10.10.3. Efectele durerii sociale acute asupra experienței durerii fizice	290
10.10.4. Suportul social și sensibilitatea la durere fizică	292
10.11. Studiu de caz – problematica PAFA (persoane adulte fără adăpost)	295

Capitolul 11. Devianța	305
11.1. Devianța – definiții și caracteristici generale	305
11.2. Sancționarea devianței	308
11.3. Teoriile explicative ale devianței	309
11.3.1. Teoria anomiei	309
11.3.2. Teoria frustrării legată de statut	310
11.3.3. Teoria oportunităților diferențiale	310
11.3.4. Teoriile învățării sociale – comportamentul deviant este învățat prin interacțiunea cu ceilalți	311
11.3.4.1. Teoria asocierilor diferențiale	311
11.3.4.2. Teoria identificării diferențiale	312
11.3.4.3. Teoria întăririi diferențiale a comportamentului deviant	312
11.3.5. Teoria controlului social	313
11.3.6. Teoria etichetării	314
Capitolul 12. Comportamentul colectiv	317
12.1. Panica morală	317
12.2. Elementele panicii morale	319
12.3. Teoriile explicative ale panicii morale	325
12.3.1. Modelul elitelor	326
12.3.2. Modelul grupului de interes	329
12.3.3. Modelul grassroots	330
12.3.4. Populismul ca factor în erupția fenomenului de panică morală	333
12.3.5. Concluzii	335
12.4. Zvonul	336
12.5. Legende urbane sau contemporane	338
12.6. Emoții colective exagerate	340
12.7. Impactul dezastrelor asupra emoțiilor și comportamentelor colective	341
Capitolul 13. Patologia colectivă	343
13.1. Geneza patologiei colective	343
13.2. Studiu de caz – Jonestown	350
13.3. Psihopatologia grupurilor	356
13.3.1. Mecanisme de recrutare	357
13.3.2. Profilul psihologic al celor care aderă – cine sunt victimele?	360
13.3.3. Strategii de manipulare utilizate frecvent	363
13.3.4. Mecanisme psihologice specifice fenomenelor de	

psihopatologie a grupului	364
13.3.4.1. Influențarea credințelor	364
13.3.4.2. Imitația și identificarea cu liderul	364
13.3.4.3. Auto-persuasiunea și reducerea disonanței	365
13.3.4.4. Propaganda	365
13.3.5. Procesul de asimilare	366
13.3.5.1. Seducția	366
13.3.5.2. Ancorarea emoțională	367
13.3.5.3. Conversia	368
13.3.5.4. Îndoctrinarea	369
13.3.5.5. Condiționarea	369
13.3.6. Fenomenul condiționării și al dependenței totale de grup	370
13.3.6.1. Condiționarea psihologică	370
13.3.6.2. Condiționarea fizică	373
13.3.7. Patologii mentale ale liderului	377
13.3.8. Patologii induse prin manipulare	379
13.3.8.1. La nivelul grupului	379
13.3.8.2. La nivelul individului	381
Capitolul 14. Efectele psihologice ale mass-mediei	385
14.1. Violența în mass-media – accepțiuni generale	385
14.2. Scurt istoric al violenței în mass-media	388
14.3. Dezbatere asupra violenței din mass-media	390
14.4. Violența din mass-media vs. nivelul general al violenței sociale	392
14.5. A privi nu înseamnă a prelua comportamentele violente	394
14.6. Cercetări asupra efectelor violenței din mass-media	397
14.7. Războiul opiniilor referitoare la efectele violenței din mass-media	399
14.8. Violența în mass-media setează o anumită atitudine și o anumită interpretare a lumii în care trăim	402
14.9. Industria violenței în mass-media	406
14.10. Nu putem opri violența: utilitatea și importanța violenței în mass-media	409
14.11. Televiziunea și justificarea violenței	411
14.12. Gamingul – efecte psihologice	413
Capitolul 15. Psihologia internetului	417
15.1. Crearea impresiilor	417
15.2. Exprimarea socială a emoțiilor pe internet – emoticon-urile ☺ ...	418

15.3. Comenzi rapide pentru formarea impresiei	419
15.4. „Urme comportamentale” online	420
15.5. Fenomenul selfies	422
15.6. Dinamica grupurilor sociale în internet	425
15.6.1. Identitatea socială a grupurilor virtuale	426
15.6.2. Conformarea în grupul online	427
15.6.3. Polarizarea grupurilor în mediul online	430
15.6.4. Mobilizarea grupurilor în mediul online	432
15.6.5. Grupuri de lucru virtuale	434
Bibliografie	438

Introducere

Întrebările pe care le pune psihologia socială intrigă umanitatea, iar una dintre acestea este: ce proporție din realitatea socială în care trăim este doar în mintea noastră?

Răspunsul la această dilemă se bazează pe concluziile la care a ajuns această știință. Comportamentul nostru în societate nu este condiționat doar de realitatea obiectivă, ci și de felul în care o interpretăm și o internalizăm conform propriilor valori și propriilor mentalități. De pildă, în timp ce remarcile răutăcioase dintr-un cuplu recent căsătorit pot fi puse pe seama unei zile dificile, neînțelegerile dintre persoanele angajate într-o căsnicie de durată se pot atribui unei dispoziții emoționale negative generalizate, iar conflictul este predispus la a se agrava. Cu adevărat așa stau lucrurile în realitate sau este doar o presupunere, o ipoteză? O altă întrebare frecvent avansată atât în mediul academic, cât și în viață de zi cu zi, este în ce măsură indivizii pot da dovadă de un comportament violent atunci când sunt îndemnați către el?

Desigur – în multe arii ale științei, miile de studii și concluzii ale cercetătorilor pot fi restrânse la câteva idei principale (spre exemplu, biologia studiază selecția naturală și capacitatea de adaptare, sociologia construiește teorii bazate pe observarea structurilor și a organizării sociale). În ceea ce privește psihologia socială întrebarea esențială este următoarea: care sunt principalele fundamente ale acesteia ce vor reuși să reziste timpului, după ce majoritatea detaliilor vor fi probabil uitate?

Cu siguranță răspunsurile nu pot fi sintetizate în câteva rânduri, însă dovezile științifice adunate riguros în ultimii zeci de ani indică prezența următoarelor concepte cu valoare paradigmatică:

Ne construim propria realitate socială.

Persoanele simt nevoia intrinsecă, naturală, de a găsi o explicație pentru comportamentul celor din jur, de a-l asocia cu un efect al unei cauze și, prin urmare, de a-l face să capete o anumită normalitate, predictibilitate, pentru a putea fi susceptibil controlului. Reacțiile oamenilor în situații similare pot să difere datorită modului diferit în care aceștia gândesc (frecvent, putem reacționa cu ostilitate atunci când cineva cunoscut ne spune ceva ce nu ne convine sau putem pune acest lucru pe seama unei zile proaste).

Suntem cu toții niște oameni de știință intuitivi care explică comportamentul semenilor, de obicei cu destulă viteză și acuratețe încât să se potrivească cu nevoile noastre cotidiene. Comportamentul unei persoane este ușor de observat și îl atribuim personalității acesteia. De exemplu, atunci când vedem că o persoană vorbește nepoliticos într-o situație, putem presupune că aceasta se va purta urât și cu noi și, cel mai probabil, o vom evita.

La fel de mult contează și părerea, precum și explicațiile noastre despre noi înșine. Părem optimiști? Ne vizualizăm a fi în controlul evenimentelor din jurul nostru? Ne simțim superiori sau inferiori? Răspunsurile pe care ni le oferim la aceste întrebări ne influențează emoțiile și acțiunile.

Intuiția noastră socială este de cele mai multe ori puternică, dar, uneori, periculoasă.

Intuiția de moment conturează fricile, impresiile și relațiile noastre. Ea este cea care influențează președinții în situații de criză, pariorii la masa de joc, jurații când iau decizii și recrutorul când angajează.

Într-adevăr, psihologia dezvăluie o fascinantă minte intuitivă în esență. Aceasta, împreună cu memoria și atitudinile funcționează pe două planuri, unul conștient și deliberat, iar celălalt inconștient și automat. Acest fenomen este supranumit de către cercetători „dublă procesare” și validează afirmația: cunoaștem mai multe decât suntem siguri că știm. Conform studiilor avansate, experimentăm o procesare automatizată, beneficiem de o memorie implicită și cu toții avem capacitatea de a ne autoînvăța, precum și pe cea de a clasifica comportamentele celorlalți (Brehm & Kassir, 1996).

Intuiția are însă și latura sa periculoasă. Pe măsură ce înaintăm în viață, mai mult pe pilot automat, gândim intuitiv probabilitatea lucrurilor în funcție de numeroasele tipare ce ne vin în minte. Un bun exemplu în acest caz îl reprezintă evenimentul 11 septembrie care a marcat vizual, din cauza imaginilor cu avioanele prăbușindu-se, mintea unei mase considerabile de indivizi. Astfel, mulți oameni au preferat să conducă pe distanțe mari mai degrabă decât să zboare cu avionul, în ciuda faptului că studiile prezintă zborul cu avionul ca fiind de 230 ori mai sigur decât călătoria într-un vehicul motorizat (National Safety Council, 2012).

Chiar și intuiția despre propria persoană ne poate înșela adesea. Ne încredem instinctiv în memorie mai mult decât ar trebui, uneori ne interpretăm greșit gândurile sau negăm faptul că ele ne pot afecta unele experiențe (Brigham, 1986).

Influența socială ne modelează comportamentul.

Marele filozof Aristotel spunea că noi oamenii suntem animale sociale. Vorbim și gândim în cuvinte învățate unii de la ceilalți, tânjim după conexiune, apartenență și o reputație demnă. Relațiile sunt o parte esențială din ceea ce reprezintă a fi om.

Fiind creaturi sociale, răspundem la contextul imediat. Uneori presiunea unei situații ne determină să ne comportăm contrar idealurilor proprii. Într-adevăr, situațiile nocive puternice copleșesc intențiile bune, făcând oamenii să fie de acord cu contexte impregnate de falsitate sau cruzime. Bazat pe acest concept, sub influența nazistă, multe persoane de bun-simț au devenit instrumente ale evenimentelor Holocaustului. În timp ce, în alte situații (cum ar fi dezastrele naturale), oamenii au debordat de generozitate și compasiune, făcând nenumărate donații de alimente și îmbrăcăminte, iar voluntarii neîntârziind să apară.

Factorul cultural contribuie la definirea situațiilor. Standardele noastre privind promptitudinea, sinceritatea și chiar îmbrăcăminte variază în funcție de propria cultură. Indiferent dacă preferăm modelul unui corp suplu sau voluptuos, acest lucru este în strânsă conexiune cu locul în care trăim. La fel este și în cazul în care preferăm să definim justiția socială ca fiind egalitatea noastră sau echitatea noastră – acest lucru se realizează în funcție de ideologia formată. Chiar dacă avem tendința de a fi expresivi sau, dimpotrivă, rezervați, acest lucru depinde parțial de cultura și de etnia din care facem parte. Fie că ne concentrăm în primul rând pe noi înșine, pe nevoile personale, pe dorințe, pe idealuri sau ne axăm mai degrabă pe familie și pe grupurile comunitare, acest fapt este influențat socio-cultural. Hazel Markus (Plaut & Markus 2005) afirmă că oamenii sunt, mai presus de toate, maleabili. Cu toții suntem adaptați la contextul nostru social, iar atitudinile și comportamentul nostru sunt modelate de forțele sociale externe.

Atitudinile și dispozițiile personale cu implicații asupra comportamentului ne arată că oamenii nu sunt simple tipare pasive, prin urmare resursele interne sunt importante. Atitudinile și dispozițiile noastre interioare afectează comportamentul nostru. Spre exemplu, atitudinile politice influențează comportamentul de vot, cele privind minoritățile predispun sau, dimpotrivă, nu predispun la discriminare, iar atitudinile față de cei săraci motivează dorința de a îi ajuta. Important de menționat este faptul că, în fața aceleiași situații, indivizii pot reacționa diferit, având la bază dispoziția personală.

Conștiința de inconvenientele conflictelor de tot felul, de la cele familiale, partenariale, la cele colective (economice, profesionale, socio-culturale, interetnice, interreligioase), oamenii au încercat mereu să-și explice și să gestioneze rezolvarea, negocierea sau depășirea crizelor de relație. Ei aspiră legitim la armonizarea și optimizarea interacțiunilor, relațiilor și comunicării în viața cotidiană. Ei se așteaptă și uneori chiar se manifestă astfel încât să dobândească un grad cât mai mare de control pe propria viață, de libertate și împlinire individuală și colectivă. Numai că lucrurile nu se întâmplă întotdeauna pe măsura expectanțelor, dorințelor, fanteziilor, atribuirilor, influențelor și comportamentelor asumate. Experiențele de relație conțin tot atâtea capcane, câte promisiuni de succes și satisfacție. Interacțiunile pot fi în egală măsură factori de progres, dar și de regres al cunoașterii și al evoluției personale și sociale.

Cogniția socială, comunicarea și comportamentul relațional continuă să rămână marile provocări ale umanității. Bazate pe atracție sau respingere, pe cooperare sau competiție, degenerând frecvent în conflicte, uneori ireconciliabile, relațiile interumane au oscilat de-a lungul istoriei cam în jurul acelorași patternuri, modificându-se și nuanțându-se, devenind din ce în ce mai complexe, în pas cu transformările civilizației. Aceasta nu înseamnă că metamorfozele survenite la nivelul interacțiunilor, comunicărilor, atitudinilor, normelor, valorilor, ideologiilor, stereotipurilor, reprezentărilor sociale și, mai ales, la nivelul comportamentelor sociale sunt și cele mai bune, dacă nu cumva, cu cât lucrurile au devenit mai complicate, cu atât și riscurile unor pierderi calitative au crescut. Balanța precară dintre comportamentul prosocial și cel antisocial în perioada actuală, peste tot în lume, stă mărturie în acest sens... Iar costurile somatice, psihologice și sociale ale dezechilibrelor produse sunt, fără îndoială, pe termen lung și prescriu o dinamică specifică a dezvoltării și structurării scenariilor de viață individuală și colectivă. În orice caz, modificările interacționale sunt în pas cu timpul și contextul istoric, economic, socio-cultural și ideologic.

Comportamentul social este adânc înrădăcinat din punct de vedere biologic. Psihologia socială din secolul XXI ne oferă o perspectivă tot mai largă asupra fundamentelor noastre biologice comportamentale.

Natura și educația formează împreună cine suntem. Natura umană moștenită ne predispozează să ne comportăm în moduri care i-au ajutat pe strămoșii noștri să supraviețuiască și să se reproducă. Multe dintre aceste comportamente sociale reflectă o înțelepciune biologică profundă. Natura ne dă, de asemenea, o capacitate enormă de a învăța și de a ne adapta la medii variate. Suntem sensibili și receptivi în toate contextele sociale. Dacă luăm în considerare că fiecare eveniment

psihologic este simultan și un eveniment biologic, atunci putem examina și neurobiologia care stă la baza conduitei sociale (Brehm & Kasson, 1996).

Neuroștiința socială afirmă că, pentru a înțelege comportamentul uman, trebuie să luăm în considerare atât influențele biologice, cât și pe cele psihologice. Mentea și corpul formează un sistem întreg și complex, oamenii fiind organisme bio-psiho-sociale, ce reflectă interacțiunea dintre toate aceste influențe. Exemple concrete ale legăturii directe dintre cele trei componente sunt, de pildă, hormonii de stres, ce afectează modul în care ne simțim și reacționăm în diferite situații și contexte sociale, iar o dovadă elocventă este sprijinul social ce îmbunătățește sistemul imunitar.

Principiile psihologiei sociale sunt aplicabile în viața de zi cu zi. Psihologia socială are potențialul de a face vizibile influențele subtile ce ne ghidează gândirea și conduita și oferă, de asemenea, multe idei despre cum să ne cunoaștem mai bine, cum să câștigăm prieteni și cum să transformăm brațele încrucișate în brațe deschise și primitoare.

În mod evident, psihologia socială nu se rezumă la propria persoană, ci se extinde în ramuri mult mai mari. Principiile de gândire și influență socială au implicații asupra sănătății și bunăstării oamenilor, asupra deciziilor judecătorilor în sala de judecată și asupra comportamentelor ce vor permite un viitor uman durabil.

Una dintre ramurile în dezvoltare ale psihologiei sociale actuale, aflată în interferență cu psihopatologia individuală, se conturează a fi în prezent **psihopatologia socială**. Studiul fenomenelor care privesc modificări, blocaje, distorsiuni și perturbări cognitive, relaționale, atitudinale și comportamentale cu impact patogen asupra grupurilor și colectivităților intră din ce în ce mai mult sub focusul observațiilor empirice și al cercetărilor sistematice.

În acest tratat ne propunem să **deschidem o perspectivă mai largă asupra unora dintre aceste fenomene psihopatologice sociale**, fără intenția de a epuiza identificarea, diagnoza și analiza tuturor consecințelor posibile ale acestora în evoluția societății. Ni se pare însă important să prezentăm câteva dintre **tematicile prioritare cu impact psihosociopatogen pe termen lung**, derivate sau care însoțesc meandrele evolutive ale umanității, precum și costurile biologice și psihosociale. Acordăm un spațiu consistent în interiorul capitolelor acestei cărți problematizării agresivității, devianței comportamentale, patologiei liderului, grupurilor și colectivităților, panicii morale, excluderii sociale, precum și violenței prin mass-media sau noilor forme de agresiune și manipulare colectivă prin internet. Explicații și argumentații din perspectiva neuroștiințelor sociale și psihologiei evoluționiste vin să întregască tabloul fenomenelor

abordate, în scopul facilitării răspunsurilor posibile la întrebările suscitade de noile sau mai vechile forme de patologii sociale. Toate fac parte din cotidian și necesită noi forme de înțelegere, cunoaștere, evaluare și gestionare într-o paradigmă prosocială.

Aspecte metodologice

În cercetarea psihologiei sociale s-a pus problema obiectivității acesteia, având în vedere faptul că psihologii sunt, ca noi toți, ființe umane influențate de propriile valori și convingeri. În știință însă, așa cum se întâmplă și în instanțele de judecată, dovezile determină verdictul.

2.1. Metode de cercetare: cum practicăm psihologia socială?

Psihologii sociali, prin activitatea lor, urmăresc să aducă îmbunătățiri vieții umane prin căutarea continuă de soluții și rezultate, frecvent în urma aplicării de teorii și ipoteze testate în experimente efectuate în diferite medii, de cele mai multe ori naturale, în care se manipulează unul sau mai mulți factori în condiții controlate.

Există la majoritatea oamenilor o tendință naturală de a observa atitudinile și comportamentele semenilor, astfel formându-și adesea păreri despre aceștia, precum și despre relaționare în general. Diferența constă în faptul că cercetătorii sociali realizează acest lucru mult mai meticolos, având la bază un sistem de teorii, pe care le aplică ulterior în experimente sociale miniaturale. Astfel de experimente au avut ca subiecți în jur de 8 milioane de oameni, iar rezultatele au fost expuse în circa 25.000 de studii până în prezent (Richard et al., 2003).

2.2. Formarea și testarea ipotezelor

Știința se folosește de conceptul de ipoteză sau predicție. În urma observațiilor sistematice sau a speculațiilor, se formulează o ipoteză. Plecând de la o ipoteză se pot forma diverse predicții, iar aceste predicții provin din evenimente observabile și măsurabile.

De exemplu, putem avea ipoteze pornind de la faptul că bărbații sunt mai buni conducători auto față de femei. Această ipoteză poate fi testată empiric

Respectiv prin testarea performanțelor acestora, testând separat subiecții de gen masculin, respectiv subiecții de gen feminin.

Cu siguranță, putem spune că testarea empirică poate duce la infirmarea ipotezelor, iar acest lucru poate avea ca rezultat respingerea sau refacerea acestora de către cercetător.

Dacă ipoteza este susținută, se pot genera mai multe ipoteze concrete și reale.

O caracteristică importantă a metodei științifice este repetiția, prin care se evită posibilitatea ca un rezultat să fie doar efectul unei situații circumstanțiale în care s-a realizat testarea – în același timp, repetiția protejând împotriva hazardului.

Pentru analiștii sociali, studiul dezvoltării și existenței umane constituie o adevărată pasiune, prin care aceștia își pot aplica teoriile dezvoltate din organizarea conceptelor și a descoperirilor realizate în scopul descifrării secretelor umanității.

Teoria, ce servește drept punct de pornire în cercetare, rezidă într-un set integrat de principii care explică evenimente studiate anterior, acestea fiind considerate stenograme științifice (Kimble, 1990a,b).

Pentru cercetători, faptele și teoriile sunt foarte bine delimitate. Astfel, faptele sunt acțiuni reale observate, iar teoriile reprezintă ideile rezumate și explicate ale acestora (Myers, 2010).

Teoriile nu doar rezumă, ci implică și previziuni verificabile, numite ipoteze. Acestea, la rândul lor, servesc mai multor scopuri. În primul rând, permit testarea unei teorii prin sugerarea modurilor în care ar putea fi confirmată sau infirmată. În al doilea rând, direcționează cercetarea, acoperind aspecte neobișnuite, ce îi pot surprinde și pe investigatori. În al treilea rând, o bună caracteristică predictivă a teoriilor le poate oferi și o conotație practică (Brehm & Kassin, 1996).

O reprezentare clară a acestor concepte se poate realiza cu ajutorul unui act imaginativ. Pornind de la un fapt real observat, de exemplu, că oamenii care practică vânătoarea realizează, de obicei, acest lucru în grupuri, putem să rezumăm o teorie cu o ipoteză verificabilă: în grupuri, sub aspectul anonimatului, indivizii sunt mai predispuși să își diminueze inhibițiile. Această previziune ar putea fi verificată într-un experiment de laborator. Dacă rezultatele experimentului confirmă teoria, atunci aceasta poate fi folosită practic. Factorii ce determină o teorie bună sunt concentrarea eficace a observațiilor, precum și predicțiile clare folosite pentru a confirma sau modifica teoria sau pentru a genera noi arii de explorare.

În psihologie, există două mari metode de verificare empirică a ipotezelor: **metoda experimentală** și **metoda non-experimentală**, fiecare dintre aceste metode având avantaje și limite specifice. Pentru verificarea unei ipoteze avem în vedere o serie de factori, precum disponibilitatea resurselor necesare cercetării, etica metodei de cercetare și alte elemente care pot influența verificarea ipotezei. Dacă în urma verificării o ipoteză este confirmată, crește încrederea în validitatea rezultatelor obținute. Folosirea unor metode adiacente/conexe reduce posibilitatea ca rezultatul obținut să se datoreze unei anumite metode, iar repetiția efectuată de mai multe echipe de cercetare ajută la evitarea tendinței cercetătorului de a se implica personal prin prisma teoriilor în care crede și care pot dăuna interpretării obiective a rezultatelor obținute.

2.3. Metoda experimentală

Cercetarea experimentală presupune manipularea unor factori cu scopul de a se observa efectele acestora. Dificultatea deosebirii cauzei și a efectului între evenimentele corelate în mod natural îi determină pe majoritatea psihologilor sociali să creeze simulări de laborator ale proceselor de zi cu zi, ori de câte ori acest lucru este fezabil și etic.

Psihologii experimentează construirea de situații sociale care reproduc trăsături importante ale vieții noastre. Experimentul permite descoperirea principiilor gândirii, a influenței și a relațiilor sociale. Experimentul explorativ cu selecție aleatorie a participanților este una dintre cele mai importante și comune modalități în care persoanele învață despre mediul înconjurător și permite identificarea cauzelor care determină apariția anumitor efecte, repercusiunile fiind extrem de importante, spre exemplu, dobândirea unui nivel de trai satisfăcător. Nu este de mirare că experimentul sistematic este cea mai importantă metodă de cercetare științifică (Kimble, 1990a,b).

Ca elemente ale experimentului se pot identifica una sau mai multe variabile independente sau variabile dependente. Variabila independentă (factorul) este caracteristica unei situații care se poate schimba singură sau poate fi manipulată pentru a produce efecte asupra variabilei dependente. Variabila dependentă este variabila care își schimbă caracteristicile ca urmare a schimbărilor variabilei independente. Să luăm următorul exemplu – avem ipoteza că automobilul nostru consumă mai mult combustibil atunci când roțile nu sunt umflate suficient; astfel, vom putea realiza un experiment: să înregistrăm consumul mediu de combustibil, într-o săptămână, după care mărim presiunea